

PROP-KOG/2024-05

10 sierpnia 2024 r.

Opinia
w sprawie odstąpienia od zakazu umyślnego zabicia 3 osobników niedźwiedzia brunatnego
(*Ursus arctos*) na terenie gminy Cisna

W odpowiedzi na pismo z dnia 01.07.2024 r., znak: DZP-WG.6401.173.2024.AS, Komisja PROP ds. Ochrony Gatunków **opiniuje negatywnie** wniosek Gminy Cisna z dnia 3 czerwca 2024 r., znak: GGIB.6220.4.2024, dotyczący wydania zezwolenia na odstrzał do trzech osobników niedźwiedzia brunatnego (*Ursus arctos*).

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 56 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody, zgody na odstąpienia od zakazów, o których mowa w ust. 52 ust. 1 tej ustawy, obowiązujących wobec gatunków chronionych, mogą być wydawane jedynie w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji zwierząt objętych ochroną gatunkową. W przedmiotowym wniosku nie zamieszczono informacji o zastosowaniu rozwiązań alternatywnych zalecanych w przypadku niedźwiedzi uwarunkowanych na pokarm pochodzenia antropogenicznego, jakim jest przede wszystkim zabezpieczanie odpadów komunalnych i pokarmu pochodzenia antropogenicznego.

Brak właściwej gospodarki odpadami i stała dostępność pokarmu pochodzenia antropogenicznego na terenach zabudowanych jest chronicznym problemem w Bieszczadach, sygnalizowanym już ponad dziesięć lat temu w propozycji "Programu ochrony niedźwiedzia brunatnego w Polsce – Projekt"¹. Zostało to również wielokrotnie wskazane przez międzynarodowe zespoły ekspertów ds. niedźwiedzi^{2,3} jako główna przyczyna pojawiania się niedźwiedzi uwarunkowanych na pokarm pochodzenia antropogenicznego. Niestety takie niedźwiedzie, bez względu na doraźne rozwiązania letalne, będą się stale pojawiać, jeśli szybko nie dojdzie do wdrożenia zintegrowanego planu zarządzania odpadami komunalnymi w obszarze ich występowania. Taki plan powinien uwzględniać specyfikę

¹ Selva, N., Zwijacz-Kozica, T., Sergiel, A., Olszańska, A., Zięba, F. 2012. Program ochrony niedźwiedzia brunatnego *Ursus arctos* w Polsce - projekt. SGGW, Warszawa: 1-182. https://carpathianbear.pl/wp-content/uploads/2019/02/planochronyniedzwiedzia_projekt_revised_2012-1.pdf

² Majić Skrbinišek A., Krofel M., Sergiel A., Gutleb B., Groff C., Zlatanova D., Huber D., Tironi E., Rossi E., Knauer F., Rauer G., Nadalin G., Kos I., Camarra J.J., Grab J., Blanco J.C., Jerina K., Elfström M., Wölfl M., Jonozovič M., Blažič M., Haring M., Selva N., Molinari P., Männil P., Genovesi P., Schnidrig R., Rigg R., Chiriac S., Reljić S., Zwijacz-Kozica T., Fattori U., Breitenmoser U., Mertzanis Y. 2015. Defining, preventing, and reacting to problem bear behaviour in Europe. Report to DG Environment, European Commission, by Istituto Ecologia Applicata, Rome under contract no. 07.0307/2013/654446/S/ER/B3; 2015; (1-58).

³ Human-Bear Conflicts Expert Team of the IUCN SSC Bear Specialist Group. 2019. Approaches to Human-Bear Conflict Reduction. Dostęp: <https://www.bearbiology.org/bear-specialist-group/> oraz https://carpathianbear.pl/wp-content/uploads/2019/05/approaches_to_hbc_management_final_2019.pdf

regionu przyrodniczego, obecność obszarów chronionych, w tym parków narodowych i obszarów Natura 2000, chroniących siedliska niedźwiedzi oraz konieczność współistnienia (koegzystencji) z dużymi drapieżnikami.

Zgodnie z informacjami dołączonymi do wniosku, we wszystkich zdarzeniach odnotowanych w 2024 r. w gminie Cisna, poszukiwanie pokarmu pochodzenia antropogenicznego było główną przyczyną pojawienia się niedźwiedzi (w 51 z 52 zdarzeń). Problem ten ilustruje np. przypadek Smerek 107, gdzie niedźwiedź odwiedził miejsce składowania śmieci w nocy z 24 na 25 marca br., a następnego dnia pojemnik wypełniony odpadkami nadal się tam znajdował. Nie podjęto żadnych działań prewencyjnych, nie usunięto atraktantów, czyli pokarmu pochodzenia antropogenicznego. Tydzień później, w dniu 2 kwietnia br. sytuacja pozostała bez zmian. Podobnie kolejnej nocy, czyli 3 kwietnia br. Tydzień później, w dniu 11 kwietnia i potem 15 maja br., w tym samym miejscu zupełnie niezabezpieczone odpady nadal przyciągały niedźwiedzia. Jest to posesja przy lesie, co czyni pozostawianie tam niezabezpieczonych śmieci, zwłaszcza w przypadku wielokrotnych wizyt niedźwiedzia, całkowicie nieodpowiedzialnym. Stała (w czasie i w przestrzeni) obecność niezabezpieczonych odpadów komunalnych i pokarmu pochodzenia antropogenicznego to źródło problemu. Dopóki atraktanty nie będą regularnie i odpowiednio często usuwane z terenu gminy Cisna, a dostęp do pokarmu pochodzenia antropogenicznego nie zostanie ograniczony, sytuacje konfliktowe z udziałem niedźwiedzi będą się powtarzać nawet pomimo eliminacji trzech niedźwiedzi.

Przedstawiony wniosek gminy Cisna dotyczy trzech młodych osobników systematycznie przebywających w pobliżu zabudowań, które nauczyły się zdobywać pokarm w pobliżu domostw. Młodociane niedźwiedzie wykorzystują osiedla ludzkie jako tarczy ochronnej, czyli unikają dorosłych samców (często agresywnych wobec młodych osobników) użytkując siedliska o niższej jakości, szczególnie wiosną i latem, tj. w okresie rozrodczym^{4,5}. Jeśli w tym szczególnym okresie napotkają łatwo dostępny, niezabezpieczony pokarm pochodzenia antropogenicznego, rozpoczyna się proces warunkowania i przyzwyczajania do takiego pokarmu i do obecności ludzi, zwłaszcza że osobnikom młodocianym brakuje doświadczenia w reagowaniu na obecność ludzi i w poszukiwaniu pożywienia. W takich przypadkach pierwszym i kluczowym krokiem powinno być usunięcie atraktantów (pokarmu pochodzenia antropogenicznego) i odpowiednie zabezpieczenie miejsc i pojemników do składowania odpadów. Powinno temu towarzyszyć właściwie prowadzone awersyjne warunkowanie, polegające na aplikowaniu krótkotrwałych bodźców bólowych poprzez strzelanie gumowymi kulami. Takie pociski mogą być aplikowane z markerów RAM (Real Action Marker) zasilanych kapsułami ze sprężonym dwutlenkiem węgla, które stosuje się wobec problemowych niedźwiedzi grizzly i baribali w Parku Narodowym Yellowstone. Opierając się na stwierdzeniach zawartych we wniosku gminy Cisna, można stwierdzić, że warunkowanie awersyjne nie zostało tam prawidłowo przeprowadzone ("był odpłaszany kilkakrotnie bez pożądanego efektu"). Odpłaszanie (hałas, petardy) w sytuacji nieusunięcia czy pozostawienia

---

⁴ Elfström M., Davey M.L., Zedrosser A., Müller M., De Barba M., Støen O.G., Kindberg J., Budic L., Jonzovič M., Swenson J.E. 2014a. Does Despotism or Food Search Explain the Occurrence of Problem Brown Bears in Europe? *The Journal of Wildlife Management*, 78(5), 881-893.

⁵ Elfström M., Zedrosser A., Jerina K., Støen O.G., Swenson J.E. 2014b. Ultimate and proximate mechanisms underlying the occurrence of bears close to human settlements: review and management implications. *Mammal Review*, 44(1), 5-18.

niezabezpieczonych atraktantów, nie przyniesie zamierzonego efektu zmiany zachowania, a jedynie krótkotrwałą reakcję, po której zwierzę szybko nauczy się, że nie napotyka na żadne rzeczywiste zagrożenie i po chwilowym stresie nadal osiągnie korzyść w postaci pokarmu. Właściwy efekt zostanie osiągnięty tylko wówczas, gdy odstraszanie będzie prowadzone systematycznie (za każdym razem, gdy niedźwiedź zbliża się lub korzysta z pożywienia pochodzenia antropogenicznego) i będzie oparte na bodźcu awersyjnym (ból po strzale gumowymi kulami), a zwierzę będzie miało szansę skojarzyć negatywne bodźce z przebywaniem w niepożądanym miejscu podczas zbliżania się do budynków i ludzi. Jednocześnie wszystkie atraktanty (odpady komunalne i żywność pochodzenia antropogenicznego) powinny zostać natychmiast usunięte z okolicy i właściwie zabezpieczone.

W przeciwieństwie do stwierdzeń zawartych we wniosku gminy Cisna, zachowanie osobników uwarunkowanych na pokarm pochodzenia antropogenicznego może być skorygowane. Jest to co prawda rozwiązanie wymagające sporego nakładu pracy, czasu i funduszy, ale połączenie warunkowania awersyjnego z wykorzystaniem kul gumowych i z jednoczesnym usunięciem atraktantów stosowane jest z powodzeniem w wielu miejscach na świecie. Ponadto usunięcie atraktantów zapobiegnie pojawianiu się kolejnych niedźwiedzi uwarunkowanych na pokarm pochodzenia antropogenicznego. Zapewnienie bezpieczeństwa ludziom przebywającym na terenie gminy jest ściśle związane z zabezpieczeniem odpadów komunalnych i pokarmu pochodzenia antropogenicznego, gdyż dostępne dla zwierząt źródła pokarmu w pobliżu ludzi będą przyciągać inne niedźwiedzie, które mogą być starsze i bardziej agresywne, niż te młodociane osobniki wnioskowane do usunięcia.

Ogólnie akceptowany przez osoby zarządzające populacjami niedźwiedzi protokół oceny ryzyka związanego ze zdarzeniami z udziałem niedźwiedzi oraz zalecenia zespołów ekspertów ds. niedźwiedzi^{1,2} nie zostały prawidłowo zastosowane w ocenie ryzyka we wniosku i udostępnionym materiale. Niewłaściwe jest w tym przypadku zastosowanie czerwonej skali i najwyższego stopnia ryzyka (obejmującego najbardziej problematyczne, wymagające odpowiednio bardzo pilnej reakcji) gdyż dotyczy on młodocianych niedźwiedzi poszukujących czy przeszukujących powszechnie dostępne, niezabezpieczone odpadki i pokarm pochodzenia antropogenicznego. Uzasadnieniem dla podjęcia działań zalecanych dla czerwonej grupy ryzyka jest nie tylko opisanie zachowania niedźwiedzia np. określeniem „niedźwiedź agresywny”, ale też wcześniejsze zastosowanie zalecanych działań np. intensywne monitorowanie zachowań niedźwiedzia po usunięciu atraktantów, czy zastosowanie odpowiedniego warunkowania awersyjnego przez wyspecjalizowany zespół interwencyjny. Według protokołów oceny ryzyka i zaleceń ekspertów², opisane we wniosku niedźwiedzie nie wykazywały zachowań agresywnych, co potwierdzają również przesłane materiały wideo. Zatem opisane zachowania kwalifikują się do skali „żółtej” protokołu oceny ryzyka i dotyczą osobnika/osobników nieagresywnych, wymagających intensywnego monitorowania oraz odpowiedniego odstraszania, a przede wszystkim trwałego usunięcia atraktantów z okolicy niepokojonej przez poszukujące odpadków zwierzęta. W skali „czerwonej” eliminacja osobników jest zalecana tylko w przypadku niedźwiedzi agresywnych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa i życia ludzi i po podjęciu wszystkich wcześniej zalecanych działań.

W wypadku konieczności eliminacji takiego konkretnego agresywnego zwierzęcia rekomendujemy działanie eksperckiego zespołu interwencyjnego, w którego skład powinien wchodzić lekarz weterynarii. Ze względu na to, że celem takiego działania jest usunięcie osobnika problemowego, a nie jakiegokolwiek niedźwiedzia, należy je prowadzić w miejscu występowania problemu, czyli w terenie zabudowanym, gdzie użycie broni myśliwskiej nie jest możliwe. Zatem powinno ono polegać na immobilizacji chemicznej konfliktowego osobnika, a następnie eutanazji zwierzęcia dokonanej przez lekarza weterynarii. Procedury te powinny być przeprowadzone z zastosowaniem standardowych protokołów¹ i uwzględniać pobranie prób i ich udostępnienie upoważnionym instytucjom prowadzącym badania i monitoring niedźwiedzia brunatnego, w celu archiwizacji materiału biologicznego i dalszych analiz, aby ewentualne inne przyczyny zachowania konfliktowego mogły zostać zbadane. Eliminacja nie powinna być wykonywana przez indywidualnych myśliwych, jak to zaproponowano we wniosku. Zwracamy uwagę na fakt, że użycie broni w terenie zabudowanym rodzi dodatkowe niebezpieczeństwa.

We wniosku podano też niezgodne z prawdą informację o ok. 250 osobnikach na terenie Bieszczadów, a także, że populacja lokalna jest na tyle duża, iż odstrzał trzech osobników nie wpłynie negatywnie na tę populację. Tymczasem wykonana w Bieszczadach w latach 2022/2023 ocena liczebności niedźwiedzi z wykorzystaniem narzędzi genetycznych wykazała obecność 104 osobników⁶. Ostatnia ocena stanu zachowania populacji niedźwiedzia brunatnego w Polsce zgłoszona do Komisji Europejskiej w 2018 r. to U1 - stan niewłaściwy. Na liczbę osobników uwarunkowanych na pokarm pochodzenia antropogenicznego wpływa wiele czynników, z których głównym jest działalność człowieka. Liczba pojawiających się sytuacji konfliktowych z udziałem niedźwiedzi, zależy przede wszystkim od ilości niezabezpieczonych odpadów czy pokarmu pochodzenia antropogenicznego i nie jest wskaźnikiem liczebności populacji. Badania naukowe z wykorzystaniem analiz DNA w Bieszczadach wskazują, że tylko jedna trzecia wszystkich niedźwiedzi powoduje szkody w pasiekach, a tylko kilka niedźwiedzi to osobniki faktycznie problemowe⁷. Doświadczenia z innych krajów (np. Słowacji) pokazują wyraźnie, że przy stale dostępnym pokarmie pochodzenia antropogenicznego (m.in. śmieciach), niedźwiedzie uwarunkowane na taki pokarm również stale się pojawiają, nawet kiedy populacja jest regulowana poprzez odstrzał.

Gminy w Bieszczadach położone w obszarze występowania niedźwiedzi brunatnych powinny dążyć do systemowego rozwiązania problemu powszechnie obecnych (w czasie i przestrzeni) śmieci i pokarmu pochodzenia antropogenicznego, bo to prowadzi do pojawiania się niedźwiedzi powodujących konflikty, które w przyszłości mogą stanowić zagrożenie dla ludzi. Gminy te, ze względu na swoje walory przyrodnicze, w tym obecność dużych drapieżników, które są częścią atrakcyjności regionu Karpat⁸ powinny otrzymać wsparcie w rozwiązaniu

---

⁶ Śmietana W. 2024. Wstępna ocena liczebności i rozmieszczenia bieszczadzkiej populacji niedźwiedzia w latach 2022/2023. Raport naukowo-badawczy nr 1/2024.

⁷ Berezowska-Cnota T., Konopiński M.K., Bartoń K., Bautista C., Revilla E., Naves J., Biedrzycka A., Fedyń H., Fernández N., Jastrzębski T., Pirga B., Viota M., Wojtas Z., Selva N. 2023. Individuality matters in human-wildlife conflicts: Patterns and fraction of damage-making brown bears in the north-eastern Carpathians. *Journal of Applied Ecology*, 60(6), 1127-1138.

⁸ Giergiczny, M., Swenson J.E., Zedrosser A., Selva, N. 2022. Large carnivores and naturalness affect forest recreational value. *Scientific Reports* 12, 13692.

problemu gospodarki odpadami, a także pracować nad poprawą koegzystencji ludzi i dużych drapieżników. Konieczne jest jak najszybsze wypracowanie i wdrożenie w całym obszarze występowania niedźwiedzia w województwie podkarpackim, w szczególności w gminach bieszczadzkich, zintegrowanego planu gospodarki odpadami komunalnymi, który bierze pod uwagę fakt obecności dużych drapieżników i pojawiania się osobników warunkowanych pokarmem pochodzenia antropogenicznego.

Dodatkowym źródłem takich problemów jest funkcjonowanie w gminach bieszczadzkich co najmniej kilku komercyjnych, całorocznych chatowni fotograficznych, gdzie regularnie dostarczane są odpady mięsne z rzeźni, fragmenty zwierząt łownych oraz odpadki żywności⁹ ¹⁰. Zdjęcia wykonane przez użytkowników tych chatowni wskazują, że dochodzi tam do habituacji i uwarunkowania pokarmowego młodych niedźwiedzi oraz wilków, przyprowadzanych przez ich matki. Dla przykładu analiza fotografii wykonanych przez osoby korzystające z chatowni w Sękowcu (gmina Lutowiska), zamieszczonych na ich profilach Facebook, oraz na profilu <https://www.facebook.com/pulicerek> wskazuje, że fotografowane są ciągle te same osobniki, w tym samice niedźwiedzi i wilków przychodzące tam z potomstwem. Żerują one na nęcisku i bawią się kilkanaście-kilkadziesiąt metrów od dużej chatowni wypełnionej fotografiami, z której zapach i dźwięki docierają do zwierząt. Drapieżniki, które w młodości miały takie doświadczenia, po usamodzielnieniu się wykazują znacznie większą skłonność do poszukiwania pokarmu w pobliżu ludzi. Zachowania takie mogą być obserwowane u tych drapieżników także w bardziej odległych i gęściej zaludnionych obszarach Karpat i Pogórza Przemyskiego, ponieważ podrośnięte młode wilki podejmują dyspersję na odległość do kilkaset kilometrów, a areaty niedźwiedzi i zasięgi ich wędrówek są jeszcze większe, co może powodować pojawienie się problemowych niedźwiedzi w całym Karpatach.

Dostarczanie odpadów mięsnych oraz fragmentów tusz zwierząt hodowlanych i łownych będących tzw. ubocznymi produktami pochodzenia zwierzęcego i innych resztek żywności na nęciska przy takich chatowniach jest niezgodne z prawem zarówno krajowym jak i unijnym i powinno być natychmiast zgłaszane przez gminy do Państwowego Inspektoratu Weterynarii oraz Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska <https://www.gov.pl/web/gios/zgloszenie-legalne-postepowanie-z-odpadami>. Zdaniem ekspertów dokarmianie dużych drapieżników może być źródłem szeregu problemów¹¹.

Ważnym elementem systemu zapobiegania konfliktom z dużymi drapieżnikami jest też szeroko zakrojona edukacja mieszkańców i turystów w postaci tablic informacyjnych i wydawnictw opracowanych we współpracy z naukowcami prowadzącymi badania nad drapieżnikami oraz powołanie grupy interwencyjnej (jednej lub kilku), regularnie szkolonej i odpowiednio wyposażonej, podejmującej szybkie i profesjonalne działania w sytuacji kryzysowej z udziałem niedźwiedzi. Obecna sytuacja wymaga poważnego potraktowania i wdrożenia pilnych działań w celu usunięcia jej przyczyn. Bez skutecznego usunięcia źródeł problemu, sytuacja w najbliższej przyszłości jeszcze się pogorszy.

---

⁹ Pirga B., Polakiewicz T. 2020. Dynamika liczebności grup rodzinnych wilków w Bieszczadach Wysokich w latach 2006-2020. Roczniki Bieszczadzkie 28 (2020) str. 69-94.

¹⁰ Nowak S., Mysłajek R.W. 2024. Po sąsiedzku z wilkami. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Twardorzeczka.

¹¹ Council of Europe. (2018). Recommendation No. 198 of the Standing Committee of the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, adopted on 30 November 2018, on the use of artificial feeding as a management tool of large carnivore populations and their prey, with a particular emphasis on the brown bear.

dr hab. Sabina Pierużek-Nowak, prof. UW
przewodnicząca KOG PROP
[podpisano elektronicznie]

Otrzymują:

- Ministerstwo Klimatu i Środowiska
- Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
- Członkowie PROP
- a/a